

Endurheimt náttúrugæða í Elliðaárdal

Niðurlagningaráætlun Elliðaárvirkjunar, sbr. 79 gr. vatnalaga nr. 15/2013

Fyrri áfangi

Orkuveitan

Lög, lendum og áhætta

Útgefandi: Orkuveitan

Umsjón og ábyrgð: Heiða Aðalsteinsdóttir, Grettir Haraldsson, Belinda Eir
Engilbertsdóttir

Forsíða: Tillaga að breytingu á Árbæjarstíflu. Terta 2025

Skráningarblað skýrslna

Skýrsla nr. 2025-018	Útgáfudagur 17.4.2026	Útgáfustaður Reykjavík
Endurheimt náttúrugæða í Elliðaárdal Niðurlagningaráætlun Elliðaárvirkjunar, sbr. 79 gr. Vatnalaga nr. 15/2013 Fyrri áfangi		
Upplag Rafræn	Fjöldi síðna Smelltu til að skrifa.	Dreifing Opin
Höfundar Belinda Eir Engilbertsdóttir Eiríkur Hjálmarsson Heiða Aðalsteinsdóttir Finnur Gíslason Sigurlaug Sigurðardóttir Tinna Jónsdóttir		Verknúmer
Unnið fyrir Orkuveitu Reykjavíkur		Samvinnuaðilar Verkís Terta – hönnunarhópur Landslag
Útdráttur Niðurlagningaráætlun Elliðaárvirkjunar, fyrri áfangi, er unnin í samræmi við 79. gr. vatnalaga nr. 15/1923, og er lögð fram samhliða tillögu að breytingu á deiliskipulagi Elliðaárdals. Áætlunin tekur til mannvirkja Elliðaárvirkjunar frá Árbæjarstíflu að Elliðaárstöð. Umfjöllun um Elliðavatnsstíflu verður í síðari áfanga. Raforkuframleiðsla í Elliðaárvirkjun lagðist af árið 2014 eftir ítrekaðar bilanir í aðrennslispípu og var ákvörðun tekin um rekstur yrði ekki endurhafinn árið 2020. Með stöðvun rekstrar virkjunarinnar virkjaðist 79. grein vatnalaga nr. 15/1923 um niðurlagningu mannvirkis. Markmið áætlunarinnar er að endurheimta náttúrulega samfellu árfarvega Elliðaánnna, bæta vistfræðilegt ástand þeirra og að færa umhverfi svæðisins eins og kostur er til fyrra horfs, að teknu tilliti til friðunar raforkumannvirkja Elliðaárvirkjunar og menningarsögulegs gildis þeirra samkvæmt lögum um menningarminjar nr. 80/2012. Í áætluninni er gerð grein fyrir ástandi mannvirkja og valkostum um framtíð Árbæjarstíflu. Fyrirhugað er að fjarlægja mannvirki og búnað úr árfarvegum til að tryggja náttúrulegt rennsli og samfellu straumvatnsvistkerfis Elliðaánnna, en jafnframt verði varðveittir valdir hlutar stíflunnar		

með hliðsjón af menningarsögulegu gildi. Árbæjarstífla fær nýtt hlutverk sem aðgengileg tenging yfir dalinn með létttri upplifunarbrú sem hönnuð er með algilt aðgengi að leiðarljósi.

Aðrennslispípa verður að meginhluta til fjarlægð og pípustæðið endurhannað sem minjaás þar sem sögu mannvirkjananna verður miðlað áfram til vegfarenda. Að framkvæmdum loknum verður Árbæjarstíflan og pípustæði aðrennslispípunnar afhent Reykjavíkurborg til eignar og rekstrar.

Metin eru áhrif framkvæmdarinnar á náttúrufarslega og samfélagslega þætti, þar á meðal á vatnshlot samkvæmt lögum nr. 36/2011 um stjórn vatnamála. Niðurstaða matsins er að fyrirhugaðar aðgerðir muni ekki valda hnignun á ástandi viðkomandi vatnshlota né koma í veg fyrir að þau nái umhverfismarkmiðum, en hafi til lengri tíma jákvæð áhrif á vistfræðilegt ástand Elliðaánna með endurheimt náttúrulegrar samfellu og fjölbreyttari búsvæða. Jafnframt er gerð grein fyrir mótvægisáðgerðum á framkvæmdatíma og fyrirhugaðri vöktun.

Áætlunin er unnin í samstarfi við Umhverfis- og orkustofnun og í nánú samráði við Reykjavíkurborg, Minjastofnun Íslands og aðra hagaðila og tekur mið af gildandi skipulagsáætlunum og friðunarskilmálum. Hún felur í sér samþættingu markmiða náttúruverndar, vatnastjórnunar og menningarminjaverndar með það að leiðarljósi að tryggja ábyrga niðurlagningu Elliðaárvirkjunar og styrkja Elliðaárdal sem mikilvægt náttúru- og útivistarsvæði í þéttbýli.

Efnisorð
Niðurlagningaráætlun, Vatnalög, Elliðaárvirkjun,

Yfirfarið
Hildur Kristjánsdóttir

Efnisyfirlit

1	Inngangur	0
2	Markmið og forsendur.....	0
3	Lýsing á framkvæmd	2
3.1	Áfangaskipting.....	2
3.2	Elliðarárstöð.....	2
3.3	Árbæjarlón og Árbæjarstífla	3
3.3.1	Valkostagreining.....	5
3.3.2	Fyrirhugaðar breytingar á mannvirkjum	6
3.3.3	Framkvæmd breytinga á stíflumannvirki	8
3.4	Aðrennslispípa	9
3.4.1	Fyrirhugaðar breytingar á mannvirkjum	10
4	Áhrif niðurlagningaráætlunar á náttúrufarslega þætti	11
4.1	Lífriki og náttúrufar.....	11
4.2	Áhrif á náttúrufarslega þætti	13
4.3	Mótvægisáðgerðir vegna náttúrufarslegra þátta.....	15
5	Áhrif niðurlagningar á samfélagslega þætti	17
5.1	Samfélag og saga	17
5.2	Áhrif niðurlagningaráætlunar á samfélagslega þætti.....	17
5.3	Mótvægisáðgerðir.....	18
6	Vöktun niðurlagningaráætlunar	19
7	Skipulag og leyfi	19
7.1	Svæðisskipulag höfuðborgarsvæðisins 2040	19
7.2	Aðalskipulag Reykjavíkur 2040	20
7.3	Deiliskipulag.....	20
7.3.1	Samþætting niðurlagningar og breytingar á deiliskipulagi.....	20
7.4	Leyfi sem fyrirhugaðar breytingar á mannvirkjum er háð.....	21
8	Kynning og samráð	22
8.1	Samstarfsaðilar að niðurlagningu.....	22

8.2	Kynning á niðurlagningaráætlun og fyrirhuguðum framkvæmdum	22
9	Viðaukar	24
9.1	Viðauki I - Heimild Minjastofnunar Íslands til breytinga á friðuðum mannvirkjum	24
9.2	Viðauki II – Áhrifamat Vatnshlota vegna breytinga á Árbæjarstíflu og framkvæmda við nýja brú.....	25
9.3	Viðauki III - Skýrslur Verkís	26

1 Inngangur

Skjal þetta er lagt fram í drögum sem fyrri hluti niðurlagningaráætlunar fyrir Elliðaárvirkjun. Hér er gerð grein fyrir markmiðum, forsendum og framkvæmd, sem og áhrifum áætlunarinnar á náttúrufragslega og samfélagslega þætti. Niðurlagningaráætlunin tekur mið af ákvæðum 79. gr. vatnalaga nr. 15/1923 og er lögð fram samhliða kynningu á tillögu að breytingum á deiliskipulagi Elliðaárdals.

2 Markmið og forsendur

Elliðaárvirkjun var gangsett 1921 og var fyrsta vatnsaflsvirkjun Reykvíkinga. Upphaflega voru tveir hverflar sem framleiddu rúmlega eitt MW. Aukið var við aflið á næstu 12 árum þar til það var komið í rúmlega 3 MW.

Í dag er engin rafmagnsframleiðsla í stöðinni. Ítrekaðar bilanir á aðrennslispípu virkjunarinnar, sem endurnýjuð var árið 1978, leiddu til stopullar orkuvinnslu frá árinu 2011. Eftir bilun árið 2014 var pípan úrskurðuð ónýtt og eftir margvíslegar athuganir á hugsanlegri endurnýjun pípunnar og mögulega breyttri tilhögun orkuvinnslu, var afraðið árið 2020 að rafmagnsframleiðslu í Elliðaárvirkjun væri lokið um fyrirsjáanlega framtíð.

Við það að raforkuvinnslu var hætt, virkjaðist 79.gr. vatnalaga um niðurlagningu mannvirkis:

Niðurlagning mannvirkis samkvæmt þessum kafla, þ.m.t. stöðvun á viðhaldi, er háð samþykki Umhverfis- og orkustofnunar. Við niðurlagningu skal umhverfið fært eins og kostur er til fyrra horfs. Eigandi mannvirkis skal leggja áætlun um niðurlagningu fyrir Umhverfis- og orkustofnun til samþykktar þar sem m.a. skulu vera upplýsingar um hvernig verkið verði framkvæmt. Umhverfis- og orkustofnun getur sett þau skilyrði fyrir leyfi sem eru nauðsynleg til að koma í veg fyrir hættu eða tjón fyrir einstaklinga og almenning.

Orðalag ákvæðis 79. gr. vatnalaga um niðurlagningu mannvirkis gefur til kynna að það feli í sér að fjarlægja öll mannvirki af svæðinu og færa umhverfið eins og kostur er til fyrra horfs. Markmið þessara laga stangast á við friðun raforkumannvirkja Elliðaárvirkjunar sem gerð var með bréfi mennta- og menningarmálaráðherra 14. júní 2012, með vísan til 1. mgr. 4. gr. laga nr. 104/2001 um húsafriðun. Þau eru tilgreind með þessum hætti í friðunarbréfum og á vef Minjastofnunar Íslands¹:

- Rafstöðvartorfa, Rafstöðvarvegi 6-12
 - Rafstöðvarhúsið í Elliðaárdal (Rafstöðvarvegur 6, 1920-21)

¹ Elliðaárvirkjun og mannvirki sem henni tilheyrir. Sótt 4. júní 2024 á <https://www.minjastofnun.is/is/byggingararfur/fridlyst-hus-og-mannvirki/ellidaarvirkjun-og-mannvirki-sem-henni-tilheyrir>

- Stöðvarstjórahús Elliðaárvirkjunar í Elliðaárdal (Rafstöðvarvegur 8, 1921)
- Smiðja/fjós í (1921)
- Hlaða (1932-33)
- Straumskiptistöð/aðveitustöð (1937)
- Árbæjarstífla (1920-29) og þrýstivatnspípa (lögð 1978 í stað pípu sem lögð var árið 1920).
- Elliðavatnssstífla (1924-28)

Markmið niðurlagningaráætlunar Elliðaárvirkjunar verður því að leitast við að sætta ólík sjónarmið náttúruverndar eins og þeim er lýst í ákvæðum vatnalaga um niðurlagningu mannvirkja og minjaverndar eins og friðun mannvirkjanna gefur tilefni til. Í samræmi við ákvæði 8. gr. og 31. gr. laga nr. 80/2012 um menningarminjar er óheimilt að gera nokkrar breytingar á friðlýstum mannvirkjum án vitundar og leyfis Minjastofnunar Íslands (MÍ). Að auki er áskilið að húsafriðunarnefnd fjalli um breytingar á friðlýstum húsum og mannvirkjum. Orkuveitan óskaði eftir heimild stofnunarinnar til breytinga á mannvirkjum Elliðaárvirkjunar (Árbæjarstíflu og aðrennslispípu) í samræmi við fyrirbyggjandi forhönnun, sem lýst er hér að neðan. Heimild MÍ var veitt með bréfi dagsettu 3. nóvember 2025. Sjá viðauka I.

① Gama rafstöðin/Elliðaárstöð ② Aðfallspípan meðfram Rafstöðvarvegi ③ Árbæjarstífla

Mynd 2.1 Fyrri hluti niðurlagningaráætlunar tekur til raforkumannvirkja á Elliðaárstöðvartorfunni, aðrennslispípunnar meðfram Rafstöðvarvegi og Árbæjarstíflu (Terta, 2025).

Í tengslum við fyrri hluta niðurlagningar Elliðaárvirkjunar voru áhrif fyrirhugaðrar framkvæmdar á vatnshlot metin í samræmi við lög nr. 36/2011 um stjórn vatnamála. Þrjú vatnshlot eru á áhrifasvæði framkvæmdarinnar, straumvatnshlotið Elliðaár (nr. 104-619- R), strandsjávarhlotið Innri Sund – Elliðaárvogur – Grafarvogur (nr. 104-1303-C) og grunnvatnshlotið Stór Reykjavík (nr. 104-261-2-G). Fyrirhugaðar breytingar á Árbæjarstíflu marka raunverulega tímamót í vatnastjórnun og vistheimt á Íslandi, þar sem um er að ræða eina fyrstu framkvæmd sem hefur að markmiði að gera breytingar á stíflumannvirki til að endurheimta straumvatnsvistkerfi. Með ákvörðun um niðurlagningu Elliðaárvirkjunar hefur mannvirkid lokið hlutverki sínu sem stífla og með opnun árfarvegarsins skapast skilyrði fyrir náttúrulegt flæði vatns og sets niður eftir ánni og óhindraða upp- og niðurgöngu fiska og annarra lífvera. Fjallað er nánar um áhrif framkvæmdarinnar á vatnshlot í kafla 4 og í Viðauka II; Áhrifamat vatnshlota – breytingar á Árbæjarstíflu og framkvæmdir við nýja brú.

3 Lýsing á framkvæmd

Hér að neðan er gerð grein fyrir niðurlagningu mannvirkja tengdum Elliðaárvirkjun að Elliðavatnastíflu undatekinni, en vikið verður að henni í síðari áfanga niðurlagningaráætlunar.

3.1 Áfangaskipting

Að höfðu samráði við Orkustofnun (nú Umhverfis- og orkustofnun), verður niðurlagningaráætlun Elliðaárvirkjunar tvískipt; annars vegar vegna mannvirkja frá Árbæjarstíflu að Rafstöð og hins vegar vegna Elliðavatnssstíflu. Ákvörðunin er tekin í ljósi þessi að svo til engin fordæmi eru til um niðurlagningu virkjana héraðs og vegna þess að framtíð Elliðavatnssstíflu kallar á umfangsmeira samráð þar sem hún liggur á sveitarfélagamörkum.

3.2 Elliðaárstöð

Árið 2018 stóðu Orkuveitan og Hönnunarmiðstöð Íslands að hugmyndasamkeppni um sögu- og tæknisýningu í Elliðaárstöð og umhverfi. Að henni lokinni var samið við vinningshafa um útfærslu vinningstillögunnar. Elliðaárstöð er í dag nýr áfangastaður í hjarta Elliðaárdals þar sem ljósi er varpað á þátt veitnanna í þróun borgarsamfélagsins. Aflögð orkumannvirki hafa nú verið gerð aðgengileg almenningi, en þar er til að mynda hægt að fara á kaffihús í húsum sem áður hýstu smiðju og fjós, skoða heimili veitnanna þar sem hið ósýnilega verður sýnilegt í húsi sem áður var heimili rafveitustjóra og gestastofu hefur verið komið fyrir í straumskiptistöðinni. Utandyrar er jafnframt leiksvæði sem hefur vatn og virkni þess í aðalhlutverki, en þar geta börn fræðst um orku og auðlindir dalsins í lifandi leik.

Húsakosturinn á Rafstöðvartorfunni hefur allur öðlast nýtt hlutverk með uppbyggingu Elliðaárstöðvar. Hann stendur utan árfarveganna og umfang hans er ekki slíkt að um verulegt inngríp í lífríki eða vatnabúskap dalsins sé að ræða, en á hinn bóginn er minjagildi hans staðfest með friðun. Þróun mannvirkjanna til hins nýja hlutverks, sem þau gegna nú, hefur verið og verður

í samráði við Minjastofnun. Því er hvorki gert ráð fyrir því í þessari niðurlagningaráætlun að hinn friðaði húsakostur við Rafstöðvarveg verði fjarlægður né að lóðirnar við Rafstöðvarveg 6, 8, 10 og 12 verði færðar til fyrra horfs.

Elliðaárstöð hlaut hönnunarverðlaun Íslands árið 2025 í floknum „Staður ársins.“ Orkuveitan mun áfram bera ábyrgð á eignarhaldi og rekstri aflagðra raforkumannvirkja á Rafstöðvartorfunni.

Mynd 3.1 Elliðaárstöð hefur fengið nýtt hlutverk sem lifandi áfangastaður í hjarta Elliðaárdals

3.3 Árbæjarlón og Árbæjarstífla

Árbæjarstífla var byggð upp í áföngum frá árinu 1920 til 1969. Hún náði upphaflega eingöngu yfir nyrðri kvísl Elliðaánna en með stækkun 1929, þar sem hún var bæði hækkuð og lengd náði hún yfir báðar kvíslarnar og Árbæjarlón myndaðist í þeirri mynd sem það var allt til ársins 2020.

Miklar breytingar hafa orðið á stíflunni í tímans rás. Öllum helstu hlutum mannvirkisins – lokubúnaði, yfirfalli og stífluvegg – hefur verið gerbreytt frá upphaflegu útliti og virkni. Myndin að neðan sýnir hvenær hvaða hlutar stíflunnar voru endurbyggðir.

Mynd 3.2. Byggingarsaga Árbæjarstíflu (Verkís, 2023).

Af upphaflega mannvirkinu má segja að einungis stöplarnir þrír í stífluveggnum og útveggir tækjarýmis á norðurbakka Árbæjarkvíslar séu upprunalegir.

Árið 1960 var gerð sú grundvallarbreyting á rekstri Elliðaárvirkjunar að raforkuvinnsla á sumrin var hætt. Var það gert í þágu lífríkis í ánum, einkum fiska. Fram að því hafði göngulax verið fangaður í kistur neðan rafstöðvarinnar, háfaður í ker sem flutt voru á vörubílum upp fyrir Árbæjarstíflu þar sem fiskinum var sleppt. Við breytinguna var yfirborð Árbæjarlóns lækkað og gætt að því að nægilegt rennsli væri í gegnum stífluna svo laxagöngur kæmst upp á hrygningarstöðvar án flutnings þangað með farartækjum. Að veiðitímanum loknum var Árbæjarlón fært í fulla hæð að nýju og rafmagn unnið yfir vetrarmánuðina.

Eftir að raforkuvinnsla var hætt, árið 2014, var þessum árvissu sveiflum lónsins haldið áfram allt til ársins 2020. Þá var útséð um að raforkuvinnsla hæfist að nýju í fyrirséðri framtíð. Við tæmingu lónsins til hálfs þá um vorið gerði Hafrannsóknastofnun rannsókn á vatnsgæðum. Niðurstaðan var að súrefnið í ánum hríðféll á meðan tæmingu stóð og árnar urðu dökkar af aurburði. Á rýnifundum sem Orkuveitan gekkst fyrir í framhaldi þessa með fulltrúum frá Hafrannsóknastofnun, Heilbrigðiseftirliti Reykjavíkur, umhverfis- og skipulagssviði Reykjavíkurborgar varð niðurstaðan að hætta sveiflum Árbæjarlóns og tæma það varanlega þá um haustið. Þessir aðilar voru upplýstir um þau áform:

Tafla 1. Aðilar sem upplýstir voru um fyrirhugaða varanlega tæmingu Árbæjarlóns.

1. Hafrannsóknastofnun	2. Reykjavík – Umhverfis- og skipulagssvið
3. Orkustofnun	4. Kópavogsbær – Umhverfis- og skipulagssvið
5. Heilbrigðiseftirlit Reykjavíkur	6. Umhverfisstofnun
7. Heilbrigðiseftirlit Hafnarfjarðar og Kópavogs	8. Landeigendur
9. Náttúrufræðistofa Kópavogs	10. Stangaveiðifélag Reykjavíkur
11. Kópavogsbær	12. Veiðifélag Elliðaavatns
13. Fiskistofa	14. Árnefnd Elliðaáa

Tæmingin varð engu að síður umdeild og Reykjavíkurborg setti á laggirnar stýrihóp um Elliðaárdal. Hann skilaði skýrslu sinni 15. júní 2021 með tillögum, sem liggja meðal annars til grundvallar forhönnunarfasa sem lýkur nú um leið og drögum að niðurlagningaráætlun er skilað til Umhverfis- og orkustofnunar. Tæming Árbæjarlóns var kærð á sínum tíma til úrskurðarnefndar umhverfis- og auðlindamála og var í framhaldinu tekið fyrir í Héraðsdómi og síðar í Landsrétti. Málinu var vísað frá Landsrétti²³ 6. mars 2025 og að nýju 29. janúar 2026⁴.

3.3.1 Valkostagreining

Árið 2020 var gerð ástandsskoðun á Árbæjarstíflu, sem leiddi í ljós að þó stíflan væri í þokkalegu ástandi væri kominn tími á ýmsar viðhaldsframkvæmdir, einkum vegna frostsKemmda í steypu, í tækjarýmum og yfirfallið var á löngum köflum illa farið.

Í framhaldinu var lagt kostnaðarmat fram fyrir þrjá valkosti varðandi framtíð stíflunnar;

1. Árbæjarstíflu viðhaldið í núverandi mynd til framtíðar (miðað er við 50 ár).
2. Vistrennslisaðgerðir (sjálfbært rennsli án lokubúnaðar). Allur lokubúnaður fjarlægður, ein botnrásin dýpkuð og tvær rásir gerðar gegnum yfirfallið í syðri álum (Breiðholtskvísl) þannig að fiskur gangi auðveldlega upp árfarveginn.
3. Árbæjarstífla fjarlægð.

Í tilviki 1 var undanskilinn kostnaður við endurbætur á stíflunni, sem myndu miða að því að hún uppfylli hugsanlegar framtíðarkröfur um öryggi stíflumannvirkja. Gert var ráð fyrir að Elliðaárvirkjun yrði ekki endurgangsett og Árbæjarlón ekki fyllt að nýju.

Tilvik 2 felur vitaskuld í sér að halda þyrfti stíflunni við, standi hún óbreytt að öðru leyti, enda öryggisatriði að hún standist álag í leysingum.

Tilvik 3 felur í sér fjarlægingu stíflunnar að öllu leyti.

Beitt var núvirðisreikningum við kostnaðarmatið og miðað var við 50 ára tímabil, verðlag í ársbyrjun 2022 og 3,5% núvirðisvexti. Rétt er að taka fram að skekkjumörk í áætlunum eru talsverð enda engin verkhönnun að baki neinum valkostinum. Ófyrirséður kostnaður í hverju tilviki var metinn 35% og áætluð óvissumörk á þessu hugmyndastigi +70% og -35%. Fjárhæðir eru án virðisaukaskatts á verðlagi í ársbyrjun 2022.

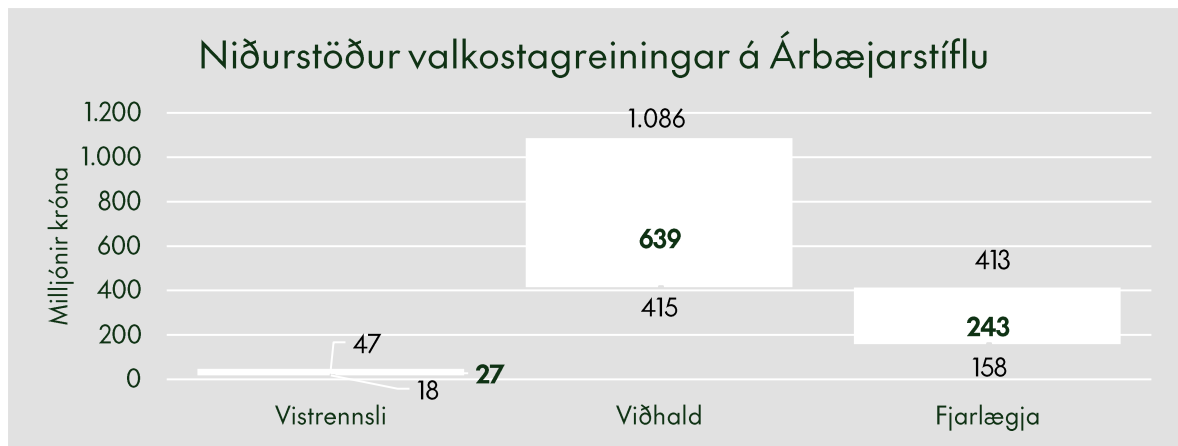
² Skýrsla stýrihóps um Elliðaárdal, bls. 67. Sótt 30. maí 2024 á

https://fundur.reykjavik.is/sites/default/files/agenda-items/22_skyrsla_styrihops_um_ellidaar_-_15_juni_2021_0.pdf

³ Dómur/úrskurður í máli Landsréttar nr. 169/2024. Sótt 13. maí 2025 á: <https://landsrettur.is/domar-og-urskurdir/domur-urskurdur/?Id=777c3286-e542-4bd6-891c-eb9ac5966f85&verdictid=758bf8c3-63cb-4ecc-be4e-69d16be7b6b7>

⁴ Dómur/úrskurður í máli Landsréttar nr. 341/2025. Sótt 30. janúar 2026 á:

<https://landsrettur.is/domar-og-urskurdir/domur-urskurdur/?Id=61c18346-0c96-47ad-b67f-78cef7ba6b88&verdictid=07d2bd1a-154d-4e7b-b5ae-ddc49f227cb4>

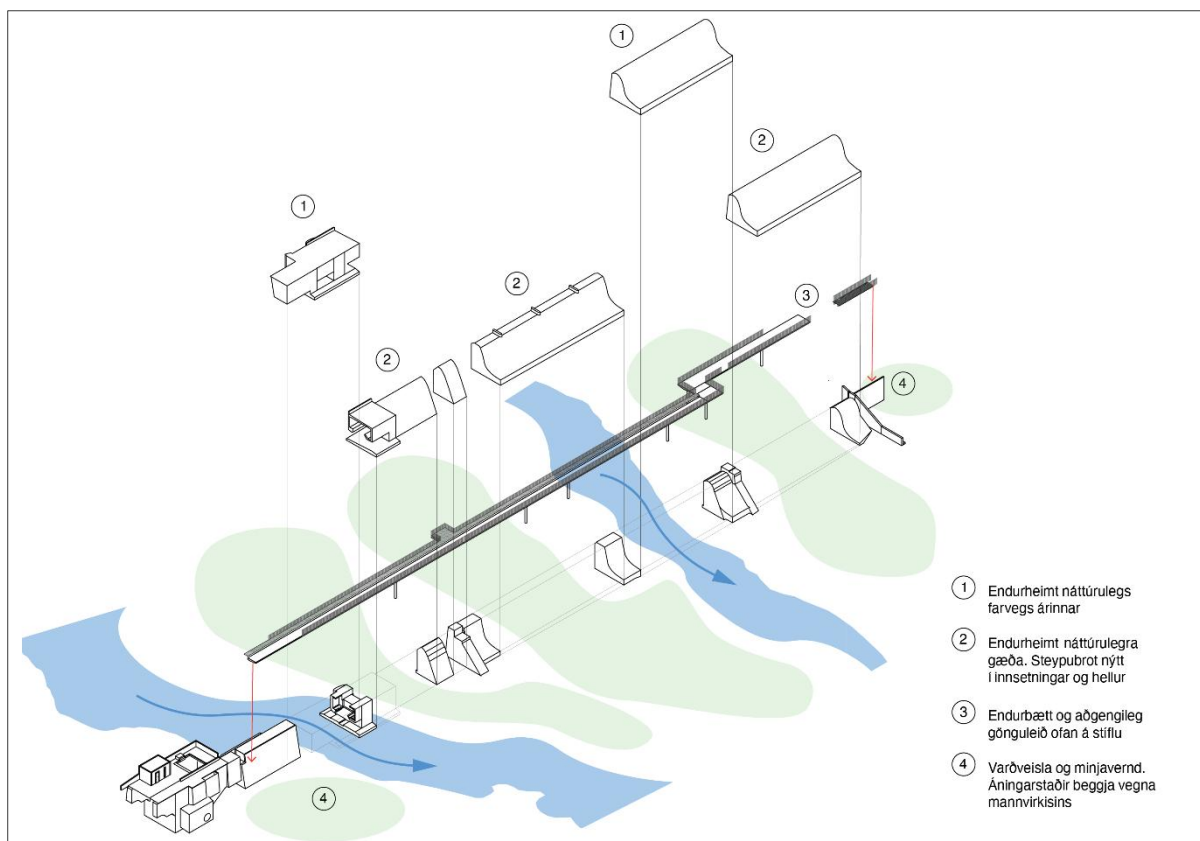

Mynd 3.3. Niðurstöður valkostagreininga á Árbæjarstíflu á verðlagi í ársbyrjun 2022 (Verkís, 2022).

Myndin sýnir kostnaðarmörk hvernar aðgerðar í valkostagreiningu Verkís, niðurstöðu áætlunarinnar feitletraða og efri og neðri mörk miðuð við gefna óvissu. Vistrennslisaðgerðir myndu bætast við kostnað vegna viðhalds til framtíðar.

3.3.2 Fyrirhugaðar breytingar á mannvirkjum

Gert er ráð fyrir að stórir hlutar stíflumannvirkis verði fjarlægðir, ekki síst þeir sem eru í árfarveginum. Þannig verði bæði best tryggt aðgengi fiska og smádýra upp allar árnar auk þess sem upprunalegur árfarvegur endurheimtist. Þeir hlutar sem ekki verða fjarlægðir er haldið sem sögulegri skírskotun í byggingu Árbæjarstíflu, en gert er ráð fyrir að halda í hluta frá öllum tímabilum byggingar hennar. Nánar má lesa um byggingarsögu Árbæjarstíflu í Viðauka III.

Mynd 3.4 Yfirlitsmynd yfir þá hluta stíflunnar sem til stendur að fjarlægja. (Terta, 2025)

Lagt er upp með að hönnun brúarinnar verði látlaus og létt í útliti, þannig að hún falli vel að náttúrulegu umhverfi svæðisins. Í því sjónarmiði var ákveðið að velja stálbrú með léttu yfirborðsefni og opnu, gegnsæju handriði sem rýrir ekki sjónlínu yfir svæðið. Brúin er um það bil 110 metra löng með fríbreidd upp á 2,85 metra. Burðarvirki brúarinnar er úr heitgalvanhúðuðu og máluðu stáli. Burðarsúlurnar eru úr stáli og innspenntar í staðsteyptar undirstöður, sem eru steyptar í fleygaða skápa í klöpp.

Brúargólfíð samanstendur af stálgrindum frá Weland eða sambærilegu kerfi og gæti að hluta til verið klætt með endurnýttu timbri úr aðrennslispípu Elliðaárstöðvar. Handrið verður 1200 mm á hæð og hönnuð þannig að börn og dýr komist ekki í gegnum þau. Handlisti verður með innbyggðri lýsingu.

Mannvirkið er hannað með tilliti til algildrar hönnunar og aðgengi er tryggt fyrir alla, þar með talið einstaklinga með hreyfihömlun. Nýtt brúarmannvirki verður upplifunarbrú fremur en samgöngumannvirki og þar er gert ráð fyrir útskotum, stöðum til að staldra við á og skoða ólík byggingartímabil stíflunnar svo fátt eitt sé nefnt. Þannig verður yfir hólmanum í ánni staðsettur hvíldarpallur sem eykur aðstöðu fyrir notendur og bætir upplifun af útivistarsvæðinu.

Hönnun mannvirkisins fer fram samkvæmt gildandi evrópskum álags- og hönnunarstöðlum (Eurocode), íslenskum þjóðarskjölum og reglum Vegagerðarinnar um hönnun brúa frá árinu

2018. Gert er ráð fyrir göngu- og hjólaálagi ásamt því að snjóruðningstæki geti ekið yfir mannvirkið.

Flóðahæð í hönnunarflóði hermdist með vatnsborðshæðina 50 m y.s. í nyrðri álum en 49,1 í þeim syðri, miðað við ISH2004 hæðarkerfið. Miðað var við flóð með 100 ára endurkomutíma í samræmi við reglur Vegagerðarinnar. Rennslið í flóðinu var metið 200 m³/s.

3.3.3 Framkvæmd breytinga á stíflumannvirki

Framkvæmd breytinga á stíflumannvirki fer þannig fram að allur búnaður af stíflunni verður fjarlægður, þar með talinn göngupallur, ljósastaurar og annar léttur búnaður. Þeir hlutar sem hafa menningarlegt eða öryggistengt gildi, svo sem lokur í lokuvirki eða handrið, verða hins vegar varðveittir og hreinsaðir.

Eftir undirbúning verður stíflan söguð þversum á ákveðnum stöðum með demantskeðju eða vír. Gert er ráð fyrir að safna 2–3 heilum hlutum af stíflugarðinum, en ákvörðun um fjölda og varðveislu verður tekin nær framkvæmdatíma. Ef steypuhlutar brotna við þessa aðgerð verður þeim fargað með viðeigandi hætti, en þeir hlutar sem haldast heilir verða geymdir og nýttir við uppsetningu á völdum áningarstöðum. Annar brottflutningur steypubrota skal gera í eins stórum einingum og unnt er, þannig að hægt verði að hífa einingar burt með kranabíl. Ekki er gert ráð fyrir að aðkoma vörubíla og gröfu að stíflugarðinum sé tryggð nema við endana.

Undirstöður stíflunnar verða fleygað, brotið og fjarlægt að lágmarki 0,3 metra niður fyrir endanlegt yfirborð. Ekki er talin þörf á að fjarlægja alla steypuna í undirstöðum og fyllt verður með grús upp í endanlegt yfirborð. Ef skemmdir eru á steypu sem standa áfram skal gera við skemmd með múrviðgerð. Þar sem þversnið stíflunnar er sýnilegt í sagfari skal reyna að halda sagsári óröskuðu. Ef sagsár er óstöðugt skal meta hvort saga skuli nýtt þversnið eða hvort þörf sé á að styrkja þversniðið með innboruðu stáli og nýrri steypu. Gert er ráð fyrir töluverðri járnbindingu í lokuvirkjum og stöplum innan stíflunnar, en yfirfallið og stíflugarðurinn sjálfur eru með takmarkaðri járnbindingu.

Við framkvæmd brúarmannvirkis er skápur fleygaður í klöpp fyrir undirstöður á öllum súlustöðum. Allt stál er heitgalvanhúðað áður en það kemur á verkstað. Flestar tengingar eru boltaðar og því verður lítil suðuvinna á verkstað.

Stálsúlur með þverbitum ásoðnum eru hífðar á staðinn, reistar upp í fyrirfram ákveðna hæð þverbíta og síðan steiptar fastar með undirstöðum. Þverbitar eru með splitttengingum fyrir langbita brúarinnar. Langbitar eru hífðir á sinn stað, lagðir milli þverbíta og boltaðir við þá í endana. Millipverbitar og gólflangbitar eru síðan lagðir milli langbita og boltaðir saman.

Gólfuppbýgging er lögð ofan á burðarvirkið og samanstendur af Weeland-grindum og timburklæðningu. Handrið verður boltað við langbita. Brúin verður máluð á verkstað.

Að framkvæmd lokinni verður ný upplifunarbrú afhent Reykjavíkurborg til eignar og rekstrar.

Mynd 3.5. Ásýnd upplifunarbrúar eftir breytingar á stíflumannvirki. Horft til suðurs í átt að Breiðholti (Terta, 2025).

Mynd 3.6 Ásýnd upplifunarbrúar eftir breytingar á stíflumannvirki. Horft til norðurs í átt að Árbæ/Ártúnsholti (Terta, 2025).

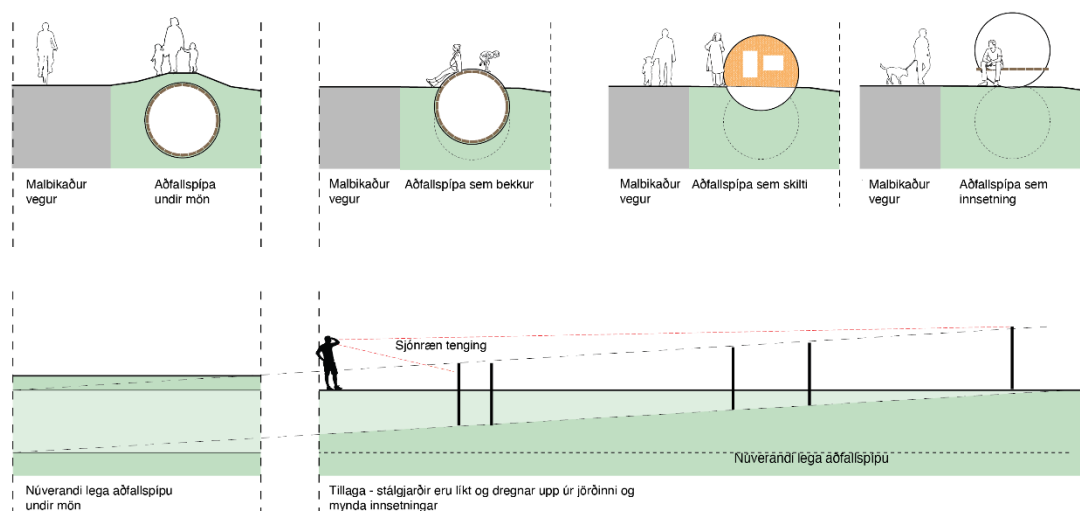
3.4 Aðrennslispípa

Aðrennslispípa Elliðaárvirkjunar (einnig nefnd þrýstipípa, þrýstivatnspípa, aðveitustokkur eða aðfallspípa í gögnum) er tréstaðapípa, sem lögð var 1978, en pípan er eins og önnur raforkumannvirki vernduð með bréfi ráðherra frá 2012. Hún hefur ítrekað bilað og Orkuveitan hefur haft áhyggjur af öryggi hennar um langa hríð. Nú er svo komið að gjarðir standa sum staðar upp úr jarðveginum og annars staðar eru áhyggjur af því að lögnin og jarðvegur hennar geti fallið saman, en pípustæðið er í dag fyrst og fremst nýtt sem gönguleið.

3.4.1 Fyrirhugaðar breytingar á mannvirkjum

Í tengslum við niðurlagningu Elliðaárvirkjunar óskaði Orkuveitan eftir heimild frá Minjastofnun Íslands til að fjarlægja aðrennslispípu að stórum hluta, en viðhalda sjónrænni tengingu stíflu og stöðvar (sjá viðauka I). Með þessu væri öryggi vegfarenda á pípustæðinu eftt og mögulegt væri að huga að umferðaröryggi sífellt fjölgandi gangandi, hjólandi og akandi vegfarenda um Rafstöðvarveg með samþættri hönnun.

Pípustæðið samanstendur í dag af tréstafapípu, um það bil 2,1 m í þvermál og jarðvegsmön sem hylur hana. Ofan á pípustæðinu hefur myndast óformleg gönguleið. Lagt er til að halda í minni aðrennslispípunnar með því að hafa áfram gönguleið meðfram Rafstöðvarveginum og miðla sögu aðrennslispípunnar og Elliðaárvirkjunar á gönguleiðinni. Þannig er gert ráð fyrir þremur til fjórum áfangastöðum á gönguleiðinni sem er um 1000 m löng þar sem sögunni er miðlað með ýmsum leiðum. Efnisáferð verður skírskotun til tréstafapípunnar og stálgjarðanna um hana, en gert er ráð fyrir innsetningum á leiðinni þar sem gjarðirnar mynda umgjörð utan um áfangastaðina, auk þess steypubrot úr stíflunni verða nýtt í yfirborðsfrágang og þessi tvö svæði þannig tengd saman. Hér að neðan eru myndir sem gefa til kynna hvernig pípustæðið og áfangastaðirnir á því gætu litið út að breytingum loknum.

Aðfallspípa meðfram Rafstöðvarvegi

Mynd 3.7 Aðrennslispípu og hlutverki hennar verður miðlað áfram með ýmsum hætti og haldið verður í sjónræna tengingu stíflu og stöðvar (Terta, 2025).

Mynd 3.8. Útfærsla á minjaás í pípustæði aðrennslispípu við Rafstöðvarveg (Terta, 2025).

Að framkvæmd lokinni verður pípustæðið afhent Reykjavíkurborg til eignar og rekstrar.

4 Áhrif niðurlagningaráætlunar á náttúrufarslega þætti

Fyrir liggja umfangsmiklar upplýsingar um lífríki Elliðaáanna. Unnar hafa verið bæði einstaka rannsóknir og langtímavaktanir á lífríkinu, sem gerð hafa verið góð skil í útgefnum skýrslum. Auk þess leitaði Orkuveitan til sérfræðinga vegna álits á opnun vatnsflæðis um Árbæjarstíflu og til að annast vöktun lífríkis eftir varanlega tæmingu lónsins.

Hér að neðan er dregið saman yfirlit helstu upplýsingar um lífríki Elliðaáanna, þau áhrif sem búist var við í kjölfar breytinga á Árbæjarstíflu og breytingar sem þegar hafa komið fram eftir að vatnsflæðið var opnað. Farið er yfir líkleg áhrif vegna fyrirhugaðra breytinga og hvað þurfi að hafa í huga við útfærslu lokahönnunar og framkvæmda til að tryggja ábyrga ákvarðanatöku og lágmarka áhrif á umhverfi. Jafnframt er dregið fram almennt verndargildi svæðisins.

4.1 Lífríki og náttúrufar

Elliðaáarnar eru þekktar laxveiðiár sem er sérstakt á heimsvísu þar sem þær liggja innan höfuðborgarsvæðis. Þar er bæði stunduð laxveiði og silungsveiði. Í samræmi við stjórn vatnamála, þar sem Vatnatilskipun Evrópusambandsins var innleidd með lögum nr. 36/2011 var framkvæmt mat á áhrifum framkvæmdarinnar á nærliggjandi vatnshlot í tengslum við gerð niðurlagningaráætlunar og breytinga á deiliskipulagi Elliðaárdals. Þrjú vatnshlot eru á áhrifasvæði framkvæmdarinnar, straumvatnshlotið Elliðaár (nr. 104-619-R), strandsjávvarhlotið Innri Sund – Elliðaárvogur – Grafarvogur (nr. 104-1303-C) og grunnvatnshlotið Stór Reykjavík (nr. 104-261-2-G). Elliðaár (nr. 104-619-R).⁵

Seiðasleppingar hafa lengi verið stundaðar í ánum til að styðja við laxastofninn. Í ánum má finna allar fimm tegundir íslenskra ferskvatnsfiska: Atlantshafslax, urriða (bæði staðbundinn og

⁵ Tinna Jónsdóttir, Áhrifamat vatnshlota – breytingar á Árbæjarstíflu og framkvæmdir við nýja brú, 2025

sjóbirting), bleikju í minna mæli, hornsíli og ál. Náttúrufræðistofnun Íslands hefur ekki gefið út valista yfir fiska, en samkvæmt heimslista Alþjóðanáttúruverndarsambandsins IUCN er evrópuáll skilgreind sem tegund í bráðri hættu (CE), Atlantshafslaxinn í yfirvofandi hættu (NT) en aðrar tegundir eru skilgreindar ekki í hættu (LC).⁶

Árlegar vöktunarrannsóknir hafa farið fram á fiskistofnum í Elliðaánum frá 1988. Samhliða rannsóknum eru stundaðar reglulegar vaktanir á smádýralífi í vatnakerfi Elliðaánna.⁷

Fuglalíf í dalnum er fjölbreytt, þar verpa reglulega um 30 ólíkar fuglategundir. Fuglalífið hefur mótast af ýmsum breytingum á svæðinu s.s. skógrækt, stíflun Elliðaánna, uppfyllingum í Elliðavogi og aukinni byggð. Í fuglatalningum í Elliðaárdal sumarið 2018 sáust alls 22 tegundir. Grágæs var algengust, á eftir fylgdu skógarþröstur, stokkönd og stari. Í samanburði við fyrri talningu árið 1997 hafði tegundasamsetning breyst, mófuglum hafði fækkað á meðan skógarþræsti, stara, stokkönd, kríu og hettumáf hafði fjölgað.⁸

Áður en botnlökur Árbæjarstíflu voru opnaðar og rennsli hleypt á varanlega vann Verkís minnisblað að beiðni Orkuveitu Reykjavíkur um möguleg áhrif slíkrar breytingar á fuglalíf. Þar kom fram að lónið hafði verið helsti viðverustaður anda í Elliðaánum, og var talið að fuglum gæti fækkað á svæðinu, einkum ef breytingin leiddi til minni brauðgjafar. Talið var að fuglalíf ofan lónsins ætti að verða nær ósnortið af breytingunni að öðru leyti en því að mögulega myndu fuglar af lóninu leita upp með ánni og þeim fjölga á efsta svæðinu neðan Elliðavatnsstíflu. Ekki var talið líklegt að áhrif á þéttleika eða fjölda fugla á ánni neðan stíflunnar verði umtalsverð. Í minnisblaðinu kom einnig fram að lægri vatnshæð ofan stíflu gæti haft neikvæð áhrif á varp í Blásteinshólma, einu af mikilvægustu varpsvæðum vatna- og votlendisfugla í Elliðaárdal, ef aðgengi manna og katta að hólmanum myndi aukast.⁹

Elliðaárdalur er skilgreindur sem **aðrar náttúruinjar**, sem tilheyrir C-hluta náttúruinjaskrár, meðal forsenda fyrir verndun svæðisins er vatnasvið Elliðaáa, ásamt fjölbreyttu náttúrufari og vegna kjörinna útivistarsvæða í þéttbýli. Samkvæmt 33. gr. laga um náttúruvernd nr. 60/2013 er C-hluti náttúruinjaskrár listi yfir aðrar mikilvægar náttúruinjar sem ástæða þykir til að friðlýsa eða friða.

Elliðaárdalur fellur einnig undir **hverfisvernd** í Aðalskipulagi Reykjavíkur (HV6 Elliðaárdalur). Í aðalskipulagi eru árnar, nánasta umhverfi sem og hólmanir (Árhólminn neðan stíflu og Blásteinshólmi ofan stíflu) í ánum hverfisverndaðir. Þar kemur fram, að Elliðaárdalurinn sé eitt af

⁶ IUCN. 2025. The IUCN Red List of Threatened Species. Version 2025-1. <https://www.iucnredlist.org>. Sótt þann 8. maí. 2025

⁷ Jóhannes Sturlaugsson. 2022. Elliðaár 2021 – Rannsóknir á fiskistofnum vatnakerfisins. Laxfiskar – Unnið fyrir Orkuveitu Reykjavíkur

⁸ Reykjavíkurborg, skrifstofa umhverfisgæða, 2018. Deiliskipulag Elliðaárdals – Náttúrufarsathuganir. Fuglatalningar í Elliðaárdal sumarið 2018. Tekið saman af Snorra Sigurðssyni.

⁹ Arnór Þórir Sigfússon. 2020. Áhrif tæmingar á lóni ofan árbæjarstíflu á fuglalíf. Minnisblað. Unnið fyrir Orkuveitu Reykjavíkur

aðal útivistarsvæðum borgarinnar. Votlendisblettir eru hér og þar og hafa að geyma sérstæða flóru. Fuglalíf er fjölbreytt við árósin og á óráktuðu svæðunum ofan við stífluna.

Innan Elliðaárdals eru nokkur náttúrufyrirbæri sem njóta **sérstakrar verndar** samkvæmt náttúruverndarlögum nr. 60/2013. **Forsöguleg hraun**, nútímahraunið í Elliðaárdalnum sem nýtur sérstakrar verndar rann úr Brennisteinsfjöllum fyrir um 5200 árum og flokkast því sem forsögulegt hraun. **Fossar og nærumhverfi þeirra** í Elliðaám njóta sérstakrar verndar.

4.2 Áhrif á náttúrfarslega þætti

Fyrirhugð framkvæmd hefur bein áhrif á straumvatnshlotið Elliðaár (nr. 104-619-R) en óbein áhrif á strandsjávvarhlotið Innri Sund – Elliðaárvogur – Grafarvogur (nr. 104-1303-C). Ekki er talið að framkvæmdin hafi áhrif á grunnvatnshlotið Stór Reykjavík (nr. 104-261-2-G). Fyrri vatnshlotin tvö eru bæði skilgreind sem yfirborðsvatnshlot. Við mat á ástandi þeirra er lagt mat á líffræðilega, eðlisefnafræðilega og vatnsformfræðilega gæðabætti¹⁰, auk efnafræðilegra þátta.

Samkvæmt upplýsingum úr Vatnavefsjá er vistfræðilegt ástand Elliðaáa metið sem mjög gott. Hins vegar liggja ekki fyrir næg gögn til að meta efnafræðilegt ástand þeirra. Umhverfismarkmið fyrir vatnshlotið fela því í sér að viðhalda mjög góðu vistfræðilegu ástandi og tryggja að vatnshlotið nái a.m.k. góðu ástandi. Strandsjávvarhlotið Innri Sund – Elliðaárvogur – Grafarvogur hefur ekki verið flokkað að því er varðar vistfræðilegt ástand og gögn um efnafræðilega þætti eru takmörkuð. Áhættumat bendir þó til hugsanlegs álags frá eldri iðnaðarsvæðum, urðunarstöðum og menguðum reitum í nágrenni. Markmið vatnaáætlunar fyrir þetta vatnshlot eru að tryggja að það nái a.m.k. góðu vistfræðilegu og efnafræðilegu ástandi.

Þegar Elliðaárvirkjun var enn í notkun voru botnlökur Árbæjarstíflu opnaðar árlega að vori og lónið tæmt til að auðvelda göngu fiska upp ána. Við tæminguna barst mikið magn sets niður árnar í einu, set sem hafði safnast upp ofan stíflu yfir árið. Þekkt er að mikið magn sets getur haft neikvæð áhrif á vatnalíf og hafði verið ályktað að þetta fyrirkomulag ylli árlegu álagi á lífríki ána.¹¹ Frá árinu 2020 hafa botnlökur Árbæjarstíflu verið varanlega opnar og vatnsrennsli farið nánast óhindrað um farveginn. Með því féll niður árlegt álag á lífríkið vegna seflutnings við tæmingu lónsins, og jafnframt varð gönguleið fiska upp Árbæjarkvísl greið allt árið um kring.

Vöktunarannsóknir Laxfiska á laxi og urriða í Árbæjarkvísl eftir opnun botnloka Árbæjarstíflu sýna fram á að laxinn hefur nú þegar endurheimt gönguleið sína og þar með hrygningar- og uppeldissvæði í kvíslinni. Árið 2022 voru allt að 212 laxar taldir í Árbæjarkvísl á einni nóttu og áætlað er að 10–15% stofnsins í Elliðaánum hafi hrygnt þar. Fjöldi laxaseiða í fyrrum lónstæði jókst

¹⁰ Svava Björk Þorlákssdóttir ofl. (2023). Aðferðir við mat á mjög góðu vatnsformfræðilegu ástandi straum- og stöðuvatna. Veðurstofa Íslands, VÍ 2023-011. 52 bls.

¹¹ Heilbrigðiseftirlit Reykjavíkur. 2020. Minnisblað – Opnun Árbæjarstíflu og tæming lóns. 9. nóvember 2020. Sótt af https://fundur.reykjavik.is/sites/default/files/agenda-items/taeming_arbaejarlons_minnisblad_her.pdf

þrefalt milli 2021 og 2022 sem bendir til góðrar afkomu hrygningar og seiða. Sterk staða laxins í Árbæjarkvísl er til marks um mikilvægi þess hluta Elliðaánna fyrir vatnakerfið. Auk laxins hefur urriði einnig nýtt sér kvíslina, þó í minna mæli, en með auknu rennsli og fjölbreyttari búsvæðum er gert ráð fyrir að fleiri fisktegundir styrki stöðu sína í ánni.¹² Opnun botnlokanna hefur því haft ótvíræð jákvæð áhrif á fiskistofna árinna, og fyrirhugaðar breytingar á Árbæjarstíflu sem fela í sér endurheimt á náttúrulega samfellu árfarvegsins eru taldar stuðla að fjölbreyttari og stöðugri búsvæðum til framtíðar og hafa varanleg jákvæð áhrif á líffræðilega fjölbreytni og vistfræðilegt ástand Elliðaánna.¹³

Við framkvæmdina sjálfa má búast við tímabundnum neikvæðum áhrifum á líffræðilega og efna- og eðlisefnafræðilega gæðapætti. Niðurrif mannvirkja og fleygun undirstaða getur valdið gruggmyndun í ánni, sem og neðar í kerfinu. Nýbrotin og óhörðnuð steypa getur hækkað tímabundið sýrustig í ánni, sem aftur getur valdið því að basavirkni minnkar. Þá er hugsanlegt að í stuttan tíma gæti komið fram súrefnisskortur neðan stíflusvæðis. Gert er ráð fyrir að ofangreind áhrif verði lítilsháttar, staðbundin og tímabundin.¹⁴

Heildarniðurstaða áhrifamats á vatnshlot er sú að fyrirhuguð framkvæmd muni hvorki valda hnignun á ástandi vatnshlotanna né koma í veg fyrir að þau nái settum umhverfismarkmiðum. Þvert á móti er ljóst að áhrifin verða til lengri tíma mjög jákvæð, þar sem vistkerfi Elliðaánna fær að þróast án þeirrar hindrunar sem stíflan hefur skapað í nær heila öld. Ávinningurinn felst ekki einungis í bættum lífsskilyrðum fyrir fiskastofna heldur einnig í endurheimt náttúrulegrar samfellu, betri vatnsformfræðilegum eiginleikum og fjölbreyttari búsvæðum sem stuðla að aukinni líffræðilegri fjölbreytni til framtíðar.¹⁵

Vatnafuglar voru taldir á Elliðaáam árið 2021 að ósk Orkuveitunnar til að fylgjast með áhrifum tæmingar lónsins á fuglalíf. Ekki var unnt að draga afgerandi ályktanir um fækkun vatnafugla, þó bent væri á að líklegt væri að fuglum hefði fækkað í nágrenni stíflunnar. Eftir tæmingu héldu fuglar sig helst við hyl neðan stíflunnar, þó fuglar sæjust einnig ofan hennar. Í minnisblaðinu var ályktað að fjöldi fugla á svæðinu væri líklega háðari reglulegum brauðgjöfum heldur en tilvist eða stærð lónsins.¹⁶

Nýleg vöktun fugla ofan Árbæjarstíflu hefur sýnt að fuglalíf er áfram mikið við stífluna eftir að vatn fékk að flæða nær óhindrað um stífluna. Tegundafjöldi hefur aukist, einkum meðal vaðfugla,

¹² Jóhannes Sturlaugsson. (2023). Laxfiskar – Fiskirannsóknir í Árbæjarkvísl Elliðaánna 2022. Laxfiskar, apríl 2023.

¹³ Tinna Jónsdóttir, *Áhrifamat vatnshlota – breytingar á Árbæjarstíflu og framkvæmdir við nýja brú.*

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Arnór Þórir Sigfússon. 2021. Talning á vatnafuglum á elliðaám. Minnisblað. Unnið fyrir Orkuveitu Reykjavíkur

á meðan einstaklingum smærri andfugla (stökkönd og skúfönd) hefur fækkað. Breytingarnar eru taldar helst stafa af betra aðgengi vaðfugla að seti á svæðum þar sem lónið var áður.¹⁷

4.3 Mótvægisáðgerðir vegna náttúrufarslegra þátta

Við breytingar á Árbæjarstíflu verður lögð áhersla á að lágmarka áhrif á vatnsgæði, lífríki og vistfræðilegt jafnvægi Elliðaáanna. Þar sem botnlokur stíflunnar hafa verið opnar frá árinu 2020 hefur uppsafnað set þegar runnið niður farveginn og því er ekki gert ráð fyrir verulegri setlosun. Þó má búast við tímabundnum og staðbundnum áhrifum á vatnsgæði og vatnalíf á framkvæmdatíma.

Helstu mótvægisáðgerðir verða eftirfarandi:

Skipulag og framkvæmd: Niðurrifi verður hagað þannig að sem minnst magn brota og sets berist í ána. Ef steypubrot falla til verður gripið til hreinsunar og tryggð viðeigandi förgun. Setvarnaraðgerðir, svo sem tímabundin setlón, síun eða önnur sambærileg úrræði, verða nýttar þar sem við á til að draga úr gruggmyndun og dreifingu sets niður ána.

Lagt er til að vatnsgæði verði vöktuð á framkvæmdatíma, einkum súrefnismagn, sýrustig (pH-gildi), grugg og rafleiðni, með reglulegum mælingum ofan og neðan framkvæmdasvæðis og eftir að framkvæmdum lýkur, eða þar til mælingar sýna að áhrifa gætir ekki lengur. Grugg verður metið t.d. með ljósgleypni eða NTU-mælingum eða mælingum á hvorutveggja en rafleiðni sem mælikvarði á styrk uppleystra efna. Gert er ráð fyrir eftirfylgni með endurteknum mælingum á sömu stöðum eftir að framkvæmdum lýkur til að staðfesta að áhrif séu staðbundin, tímabundin og í samræmi við mat á umfangi áhrifa.

Stuðst verður við viðmiðunargildi fyrir pH-gildi, rafleiðni og súrefni úr skýrslu Hafrannsóknastofnunar, Veðurstofu Íslands og Náttúrufræðistofnunar um vistfræðileg viðmið¹⁷ fyrir vatnagerð Elliðaáa (RL2). Ekki liggja fyrir vistfræðileg viðmiðunargildi fyrir grugg í ám, en pH-gildi yfir $>11 \mu\text{S/cm}$, rafleiðni yfir $>112 \mu\text{S/cm}$ og súrefnismagn undir $<9 \text{ mg/l}$ (í meira en 50% mælinga) telst ekki viðunandi fyrir þessa vatnagerð og verða þau notuð sem viðbragðsmælikvarði um að grípa þurfi til aðgerða og aðlaga þurfi verklag. Við hönnun svæðisins verður jafnframt leitast við að viðhalda vatnshæðum, hyljum og straumum sem henta lífríki árinna.

Mengunarvarnir: Á framkvæmdatíma skal komið í veg fyrir að mengun berist frá vinnutækjum. Tryggja skal fullnægjandi ástand þeirra með lekaskoðun a.m.k. einu sinni í viku. Tæki skulu hreinsuð reglulega og viðeigandi lekavarnir og mengunarvarnarbúnaður vera til staðar í tækjum og á verkstað. Takmarka skal áfyllingu eldsneytis á vinnuvélar í nálægð við árnar og skulu áfyllingar háðar ströngum reglum og áhættugreiningu fyrir olíudreifingu. Framkvæmdaraðili

¹⁷ Aron Alexander Þorvarðarson. 2022. Vöktun fugla við Árbæjarstíflu. Vöktun mars - desember 2022. https://orkuveitan.is/documents/1456/RVK_V%C3%B6ktun_fugla_vi%C3%B0_%C3%81rb%C3%A6jarst%C3%ADflu_-_2022.pdf

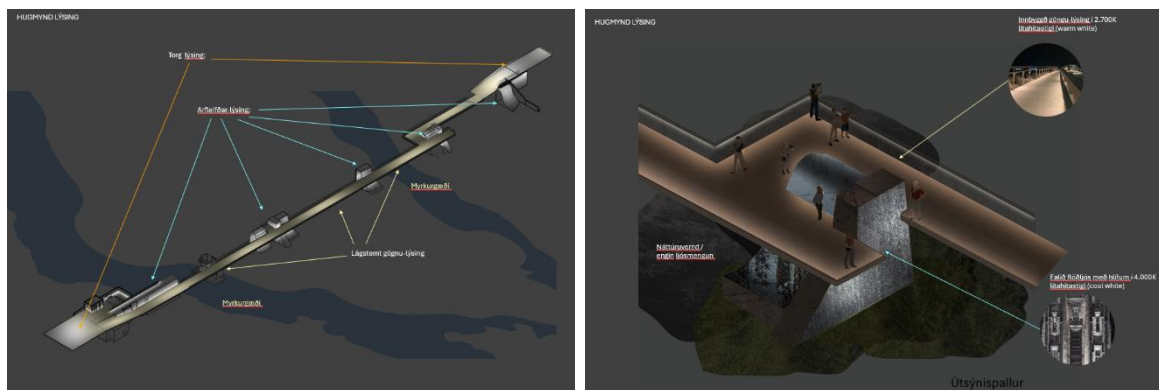
skal vinna heildstætt áhættumat áður en framkvæmdir hefjast sem nær yfir umhverfismál og útbúa viðbragðsáætlun vegna hugsanlegra óhappa eða slysa, svo sem olíuleka.

Steypuvinna og niðurriif: Við niðurbrot stíflunnar skal þess gætt að steypubrot berist ekki í áнна. Þar sem hætta er á að smærri brot lendi í farveginum verður þeim safnað og komið til viðeigandi förgunar. Óhörðnuð steypa er einnig mengandi. Komist hún í beina snertingu við vatn getur hún breytt pH-gildi vatnsins sem er óæskilegt fyrir lífríkið. Látta skal steypu harðna í a.m.k. viku áður en árvatni er hleypt í snertingu við hana. Hreinsa skal steypubíla, steypudælur eða önnur áhöld sem notuð eru við steypuvinnu þar sem öruggt er að ekki leki af þeim í árvatnið. Jafnframt verður fylgst með vatnsgæðum eins og áður hefur komið fram.

Tímasetning framkvæmda: Framkvæmdir sem valda mestri röskun verða tímasettar utan helsta göngu- og hrygningartíma laxfiska, þ.e. á tímabilinu 15. október til 15. apríl.

Lágörkun raskana og endurheimt: Við frágang svæðisins verður leitast við að viðhalda núverandi rennslisaðstæðum, vatnshæðum, hyljum og straumum sem henta lífríki árinna. Lokahönnun og frágangur verða unnin í samráði við líffræðinga og vistfræðinga til að tryggja jafnvægi og náttúrulega þróun farvegsins.

Lýsing og mannvirki: Lýsing nýrrar brúar verður hönnuð með tilliti til dýra- og fuglalífs. Notuð verða lágstemmd LED-ljós í handriðum eða burðareiningum, og ljósgjöfum verður beint frá vatni til að forðast ljósmengun. Við hönnun mannvirkisins verður þess jafnframt gætt að hvorki fólk né dýr komist af brúnni yfir á Blásteinshólma sem nýtur friðunar.

Mynd 4.1 Heildarhugmynd (e. concept) lýsingar á nýrri upplifunarbrú tekur sérstaklega til myrkurgæða, þ.e. að sem minnst ljósmagn berist í árfarvegi og umhverfisins í kring.

5 Áhrif niðurlagningar á samfélagslega þætti

5.1 Samfélag og saga

Almennt má segja að þekking á sögu og samfélagi Elliðaárdals sé góð. Það hefur verið talsvert rannsakað í gegnum tíðina og um Elliðaárdalinn verið gefnar út lærð rit vísindafólks. Þar eru fremstar *Elliðaárdalur – Land og saga* eftir Árna Hjartarson, Reyni Vilhjálmsson og Helga M. Sigurðsson (ritstj.) sem gefin var út 1998 og svo *Elliðaárdalur – Perla Reykjavíkur* eftir þá Árna og Helga, útgefin 2016.

Elliðaárdalur er borgargarður í aðalskipulagi Reykjavíkurborgar og jafnframt hverfisverndaður. Í könnun sem framkvæmd var fyrir Samtök sveitarfélaga á höfuðborgarsvæðinu (SSH) um notkun útivistarsvæða á höfuðborgarsvæðinu kemur í ljós að Elliðaárdalur er mest sótt útivistarsvæði höfuðborgarsvæðisins en 50% svarenda höfðu heimsótt Elliðaárdal á síðustu 12 mánuðum. Næst mest sótt útivistarsvæðið var Heiðmörk, en 44% svarenda höfðu heimsótt hana á síðustu 12 mánuðum.¹⁸

Beggja vegna Elliðaánna teygja íbúðarhverfi Breiðholts sunnan megin og Árbæjar, Ártúns og Seláss norðan megin sig upp með ánni allt að Breiðholtsbrautinni. Tengingar fyrir hjólandi, gangandi og sum staðar ríðandi eru all víða yfir Elliðaár, meðal annars yfir Árbæjarstíflu. Tenging yfir Árbæjarstíflu er hluti hins vel þekkta stífluhings, 2,8 km hringleiðar um miðhluta Elliðaárdals sem teygir sig frá Árbæjarlaug og Vatnsveitubrunni að Árbæjarstíflu.

Líkt og áður hefur komið fram hófst raforkuvinnsla í Elliðaárdal árið 1921 með tilkomu Elliðaárstövar og stóð hún, með hléum allt til ársins 2014 þegar hún var lögð af eftir ítrekaðar bilanir í aðrennslispípu. Mannvirki tengd raforkuframleiðslu í Elliðaárdal eru friðuð með bréfi ráðherra frá árinu 2012.

5.2 Áhrif niðurlagningaráætlunar á samfélagslega þætti

Niðurlagning Elliðaárvirkjunar felur í sér breytingar á mannvirkjum sem heyra undir lög nr. 104/2001 um húsafriðun og felur niðurlagningin því í sér samþættingu markmiða ákvæða 79. gr. vatnalaga og svo markmið um friðun mannvirkja til raforkuframleiðslu í Elliðaárdal með bréfi ráðherra. Orkuveitan hefur átt samráð við Minjastofnun Íslands og Húsafriðunarnefnd um fyrirhugaðar breytingar á mannvirkjum og í forhönnun hefur rík áhersla verið lögð á að ná markmiðum beggja, það er að endurheimta náttúrugæði í Elliðaárdal en á sama tíma standa vörð um sögu þessara mikilvægu mannvirkja í sögu borgarinnar. Það er meðal annars gert með því að láta hluta stíflumannvirkis frá öllum byggingartímabilum þess standa, en nýta þá til að þjóna mannlífi í dalnum sem undirstöður undir samgönguæð yfir árnar. Minjastofnun Íslands

¹⁸ Efla og SSH. Notkun útivistarsvæða á höfuðborgarsvæðinu. Sótt 2.3.2025 á https://www.ssh.is/static/files/soknaraetlun/2020-2024/utivistarsvaedi/utivistarsvaedi_2023_efla-prosent.pdf

veitti, eins og fyrr segir, Orkuveitunni heimild til fyrirhugaðra breytinga á friðuðum mannvirkjum, sem nánar má lesa um í viðauka I.

Með tilkomu Elliðaárstöðvar sem lifandi áfangastaðar í Elliðaárdal verður til ný þungamiðja innan höfuðborgarsvæðisins þar sem gestir geta komið saman til að fræðast upplifa, skapa og njóta náttúrunnar. Uppbygging sögu- og tæknisýningar í Elliðaárdal hefur í för með sér að áfram verður sögunni miðlað til nýrra kynslóða þrátt fyrir að Elliðaárvirkjun fái nú nýtt hlutverk. Orkuveitan lítur ennfremur svo á að niðurlagning Elliðaárvirkjunar bjóði upp á tækifæri til að miðla því hvernig virkjunarframkvæmdir geta verið afturkræfar og leggja metnað í að gera það sem bestum hætti.

Markmið forhönnunar er jafnframt að styðja við þá miklu útivist og mannlíf sem fyrirfinnst í Elliðaárdalnum, í sátt við náttúrunna. Breytingar á mannvirkjum hafa það að markmiði að bæta aðgengi fyrir öll og auka öryggi allra vegfarenda. Dæmi um slíkar aðgerðir eru algild hönnun á nýrri upplifunarbrú yfir Elliðaár, aðgerðir í pípustæði aðrennslispípu þar sem hætta er talin á að pípa geti fallið saman og þar sem gjarðir standa upp úr jarðveginum.

Fyrirhugaðar breytingar á stíflumannvirki Árbæjarstíflu gera ráð fyrir að fjarlægja hluta stíflunnar og setja nýtt léttbyggt brúardekk í stað þess sem fyrir er. Nýja brúardekkið mun standa lægra en það gerir í dag. Einn mikilvægasti áhrifaþáttur á samfélagsleg áhrif breytinganna er öryggi hins breytta mannvirkis gagnvart stórum flóðum. Verkis sá um gerð rennislíkans og keyrslur þar sem mismunandi forsendur og hönnunarflóð voru prófuð til að meta öryggi mannvirkisins. Flest stærstu flóðin í Elliðaánum hafa komið seinni hluta vetrar, þegar jarðvegur er ógegndræpur og kemur þannig í veg fyrir rennsli vatns niður í grunnvatnsgeyminn. Við slíkar aðstæður eru miklar líkur á jakaburði, líkt og gamlar ljósmyndir sýna, en jafnframt má gera ráð fyrir áin geti borið með sér tré, greinar eða aðra aðskotahluti sem skolar niður árfarveginn.

Hönnunarforsendur við breytingar á Árbæjarstíflu og nýja upplifunarbrú taka mið af því að þeir hlutar stíflunnar sem eftir verða valdi ekki stífluáhrifum í flóði og að brúardekk sé að lágmarki 1 m yfir vatnsborði 100 ára flóðs. Þannig mætti tryggja að flóðvatn hefði nægilegt pláss, bæði m.t.t. flóðastærðar sem og mögulegra þrenginga sem vænta má í stórum flóðum. Rennislíkon voru nýtt til að keyra mismunandi sviðsmyndir en áhrif voru skoðuð fyrir meðal annars flóð með 100 ára endurkomutíma, 1000 ára endurkomutíma og út frá bæði flóðamati með aðferðum Veðurstofu Íslands og aðferðum samkvæmt norskum reglum. Einnig er hugað að öryggi notenda með því að fjarlægja háar bakkavarnir vestan Árbæjarstíflu og laga landhalla að ánni. Þannig er dregið úr mögulegri fallhættu á svæðinu.

Að teknu tilliti til þessara sjónarmiða er talið að niðurlagningin hafi jákvæð áhrif á samfélagslega þætti.

5.3 Mótægisaðgerðir

Líkt og lýst er í kaflanum hér að ofan fela mótægisaðgerðir í sér að halda í og gera sögulegum minjum frá ólíkum byggingartímum Elliðaárvirkjunar skil og miðla þeim til almennings með

ýmsum hætti. Mikilvæg tenging yfir Elliðaárna heldur sér og er raunar stórbætt með aðgengi fyrir öll. Þá voru fyrirhugaðar breytingar keyrðar í gegnum rennislíkön með tilliti til stórra flóða til að tryggja að mannvirkid sem eftir stendur standist stór flóð með öruggu móti.

Mótvægisáðgerðir á framkvæmdatíma fela í sér upplýsingagjöf til notenda, öruggar hjáleidir framhjá framkvæmdasvæði og merkingar til að auka öryggi vegfarenda nálægt framkvæmdasvæði.

6 Vöktun niðurlagningaráætlunar

Orkuveitan afhenti Elliðaárna 1. janúar 2025 og þá fóru rannsóknir á lífríki Elliðaánna í hendur Reykjavíkurborgar. Eftir að Árbæjarlón var tæmt í hinsta sinn og aðgengi opnaðist fyrir göngur um Árbæjarkvísina var farið í svæðisbundna rannsókn á því svæði, hvaða áhrif þessi breyting myndi hafa á lífríki árinna. Óhætt að segja að niðurstöður þeirra rannsókna voru afar jákvæðar og að í kjölfar tæmingar opnaðist nýtt svæði fyrir göngur og hryggningar laxfiska. Samhliða þessu var farið í fuglarannsóknir á svæðinu, fyrst á vegum Orkuveitunnar og síðan í samvinnu við Reykjavíkurborg sem hefur verið með vöktun á fuglum í öllum Elliðaárdalnum. Nánar er fjallað um lífríkissrannsókir og niðurstöður þeirra í kafla 4.1 um lífríki og náttúrufar.

Orkuveitan fyrirhugar áframhaldandi rannsóknir við stífluna í tengslum við niðurlagningaráætlun til að geta fylgst áfram með hvaða áhrif framkvæmdir og breytingar á árbakka við stífluna hafa á lífríkið. Rannsóknirnar miða af því að rannsaka báðar kvíslarnar, Árbæjarkvísl og Breiðholtskvísl, frá stíflu og upp með árfarveginum. Orkuveitan hefur gert samning við Laxfiska ehf. um framkvæmd rannsókna á seiðabúskap og fjölda hryggingalaxa á áhrifasvæði mannvirkisins, bæði áður en breytingar á mannvirkjum verða, sem og eftir þær. Gert er ráð fyrir að skýrslur með niðurstöðum verði gefnar út og birtar almenningi og hagaðilum árlega meðan á rannsóknartímabili stendur.

7 Skipulag og leyfi

7.1 Svæðisskipulag höfuðborgarsvæðisins 2040

Í svæðisskipulagi höfuðborgarsvæðisins 2040 fellur Elliðaárdalurinn undir svæði sem er hluti af neti grænna svæða og útivistarsvæða sem hafa þýðingu fyrir allt höfuðborgarsvæðið. Dalurinn gegnir hlutverki grænnar tengingar gegnum byggðirnar milli fjalls og fjöru og tengir græna trefilinn í upplandinu við strandlengjuna.

Ekki er gert ráð fyrir breytingu á Svæðisskipulagi höfuðborgarsvæðisins vegna niðurlagningaráætlunar.

7.2 Aðalskipulag Reykjavíkur 2040

Elliðaárdalur er skilgreindur sem opið svæði (OP4) og Borgargarður í aðalskipulagi Reykjavíkurborgar. Innan borgargarða er gert ráð fyrir útivistariðkun og fjölbreyttri mannvirkjagerð af ýmsum toga sem tengist nýtingu og þjónustu svæðanna til útiveru, afþreyingar og leikja og allrar almennrar frístundiðkunar. Einnig má gera ráð fyrir veitingaaðstöðu og veitumannvirkjum. Samfélagsstofnanir geta verið heimilar, skv. ákvörðun í deiliskipulagi.

Elliðaárdalur fellur einnig undir **hverfisvernd** í Aðalskipulagi Reykjavíkur (HV6 Elliðaárdalur). Í aðalskipulagi eru árnar, nánasta umhverfi sem og hólarnir (Árhólminn neðan stíflu og Blásteinshólmi ofan stíflu) í ánum hverfisverndaðir. Þar kemur fram, að Elliðaárdalurinn sé eitt af aðal útivistarsvæðum borgarinnar.

Ekki er gert ráð fyrir breytingu á aðalskipulagi vegna niðurlagningaráætlunar.

7.3 Deiliskipulag

Deiliskipulag er í gildi fyrir Elliðaárdalinn samþykkt í borgarstjórn 19.05.2020. Í deiliskipulaginu er sett fram þrjú leiðarljós:

1. Náttúra og lífríki: Varðveita náttúrufar í dalnum og tryggja jafnvægi hins manngerða og náttúrulega
2. Útivist og upplifun: Skapa umgjörð fyrir mannlíf og efla möguleika á útivist og upplifun í dalnum
3. Menning og arfleidd: Mynda umgjörð um menningu í tengslum við hefðir og menningarlandslag sem fyrir er á svæðinu.

Gert er ráð fyrir breytingu á deiliskipulagi vegnar niðurlagningaráætlunar og er fjallað nánar um hana hér að neðan.

7.3.1 Samþætting niðurlagningar og breytingar á deiliskipulagi

Niðurlagning Elliðaárvirkjunar kallar á breytingu á gildandi deiliskipulagi Elliðaárdals, sem var staðfest árið 2020. Þann 1. febrúar 2023 gerði umhverfis- og skipulagsráð Reykjavíkur svofellda bókun um samþættingu deiliskipulagsáætlunar sveitarfélagsins og niðurlagningaráætlunar Orkuveitunnar:

Ekki er gerð athugasemd við að umhverfis- og skipulagssvið hefji undirbúning á endurskoðun deiliskipulags Elliðaárdals samhliða gerð niðurlagningaráætlunar sem Orkuveitu Reykjavíkur ber að vinna. Mikilvægt er náin samvinna sé milli Orkuveitu og Reykjavíkurborgar við hvoru tveggja og leggja skal áherslu á samtal við hagaðila og vandaða upplýsingagjöf í ferlinu öllu.¹⁹

¹⁹ Fundargerð Umhverfis- og skipulagsráðs, fundur 256, 1.2.2023. Sótt 4. júní 2024 á <https://reykjavik.is/fundargerdir/umhverfis-og-skipulagsrad-fundur-nr-256>

Samstarf þetta leiddi til þess að 30. maí 2024 auglýsti Reykjavíkurborg skipulagslýsingu í fjölmiðlum og í Skipulagsgátt með þessum formála:

Skipulagslýsingin nær yfir svæði frá Árbæjarstíflu upp fyrir Blásteinshólma og neðan frá stíflunni meðfram Rafstöðvarvegi að Elliðaárvirkjun. Markmið með deiliskipulagsbreytingunni er að uppfæra deiliskipulag fyrir Elliðaárdalinn þar sem árbæjarlónið verður ekki lengur til staðar og náttúrulegir árfarvegir eru endurheimtir. Fjallað verður um nýtt hlutverk Árbæjarstíflu sem aðgengileg tenging yfir dalinn ásamt mögulegum dvalar og áningarstöðum. Í deiliskipulagsvinnunni verður lögð áhersla á lífríkið á svæðinu og hugsanlegar mótvægisáðgerðir vegna frárennslis frá byggð í Elliðaárnar. Neðan stíflunnar er markmið breytts skipulags að auka umferðaröryggi um Rafstöðvarveg meðan staðinn er vörður um sjónræn tengsl Árbæjarstíflu og Elliðaárvirkjunar. Markmiðið er að umhverfi og dalurinn allur verði áfram einstök náttúra og útivistarperla.²⁰

Orkuveitan er, sem áður getur, samstarfsaðili Reykjavíkurborgar að skipulagsferlinu. Tilgreindir samráðs- og umsagnaraðilar í skipulagslýsingunni eru:

- Minjastofnun Íslands
- Hafrannsóknarstofnun
- Hverfisráð, íbúasamtök og hollvinasamtök
- Orkustofnun
- Umhverfisstofnun
- Heilbrigðieftirlit Reykjavíkur
- Veiðifélag Elliðavatns
- Stangveiðifélag Reykjavíkur
- Náttúrufræðistofnun
- Íþróttafélagið Fylkir

Þetta var tilgreint í skipulagslýsingunni:

Sérstaklega verði tiltekið í umhverfismati [deiliskipulags]áætlunarinnar hvernig uppfyllt verði það ákvæði vatnalaga að umhverfi verði fært til fyrra horfs svo sem kostur er.

Umsagnarfrestur var til 28. júní 2024.

Umhverfis- og skipulagsráð og Borgarstjórn Reykjavíkur samþykktu á fundum sínum 18. mars og 14. apríl 2026 að auglýsa tillögu að breytingu á deiliskipulagi í samræmi við 1. mgr. 43. gr. skipulagslaga nr. 123/2010. Tillagan verður til kynningar í Skipulagsgáttinni, sjá skipulagsgatt.is, þar sem hægt er að skila ábendingum og athugasemdum við hana frá 21. apríl 2026 til og með 2. júní 2026.

7.4 Leyfi sem fyrirhugaðar breytingar á mannvirkjum er háð

Niðurlagningaráætlun þessi er unnin í samræmi við ákvæði 79. gr. vatnalaga nr. 15/1923 og lög nr. 36/2011 um stjórn vatnamála. Hún tekur mið af samþykktum markmiðum vatnaáætlunar

²⁰ Sjá Skipulagsgátt: <https://skipulagsgatt.is/issues/2024/657>

2022–2027 fyrir vatnshlot Elliðaár (104-619-R) og tryggir að umhverfi verði fært til fyrra horfs eins nær og kostur er.

Áður en framkvæmdir hefjast verður sótt um eftirfarandi leyfi og munu þau liggja fyrir áður en til framkvæmda kemur:

- Samþykki Umhverfis- og orkustofnunar á niðurlagningaráætlun fyrri áfanga Elliðaárvirkjunar skv. 79. gr. vatnalaga nr. 15/1923.
- Byggingar- og niðurrifsleyfi vegna breytinga á Árbæjarstíflu, skv. lögum nr. 160/2012 um mannvirki og byggingarreglugerð nr. 112/2012.
- Framkvæmdaleyfi skv. skipulagslögum nr. 123/2010 og reglugerð nr. 772/2012 um framkvæmdaleyfi.
- Tímabundið starfsleyfi heilbrigðisnefndar skv. lögum nr. 7/1998 um hollustuhætti og mengunarvarnir og reglugerð nr. 550/2018 um losun frá atvinnurekstri og mengunarvarnareftirlit.
- Leyfi Fiskistofu vegna framkvæmda í og við Elliðaár skv. 33. gr. laga nr. 61/2006 um lax- og silungsveiði msbr.
- Heimild Minjastofnunar Íslands skv. lögum nr. 80/2012 um menningarminjar vegna breytinga á friðuðum mannvirkjum.

8 Kynning og samráð

8.1 Samstarfsaðilar að niðurlagningu

Innan Orkuveitunnar hefur verkefnishópur unnið að niðurlagningu frá því síðsumars 2021. Verkefnishópur og markmið hans hefur tekið breytingum eftir framvinu verkefnisins, en í stuttu máli setti Orkuveitan á laggirnar stýrihóp í desember 2022 með aðild umhverfis- og skipulagssviðs (USK) Reykjavíkurborgar og tveggja íbúaráða; Árbæjar og Norðlingaholts og Breiðholts í tengslum við áform um samþættingu niðurlagningar- og skipulagsferlis. Við gerð forhönnunar var jafnframt skipaður stýrihópur með fulltrúum Orkuveitunnar og fulltrúum umhverfis- og skipulagssviðs Reykjavíkurborgar.

Verkefnishópur um forhönnun svæðisins samanstendur af verkefnisstjórum Orkuveitunnar, Tertu (þverfaglegt hönnunarteymi Elliðaárstöðvar), Verkís og Landslagi. Þá hafa sérfræðingar Verkís unnið rannsóknir fyrir Orkuveituna, hvorttveggja á lífríki og mannvirkjum Elliðaárvirkjunar. Starfsfólk á vegum Reykjavíkurborgar hefur einnig talið fugla í dalnum. Fiskirannsóknir í vatnakerfi Elliðaánna voru unnar af Laxfiskum í samvinnu við SVFR. Vinnustofa var haldin með starfsfólki Orkuveitunnar, Umhverfis- og skipulagssviðs Reykjavíkurborgar og Borgarsögusafns.

8.2 Kynning á niðurlagningaráætlun og fyrirhuguðum framkvæmdum

Orkuveitan leggur ríka áherslu á samtal við hagaðila og vandaða upplýsingagjöf við niðurlagningaráætlun Elliðaárvirkjunar. Hluti af því fólst í að samræma niðurlagningaráætlun við

breytingu á deiliskipulagi. Í samræmi við þetta hefur Orkuveitan kynnt hugmyndir sínar um niðurlagningu á fundum með fjölda hagsmunaaðila og á tveimur opnum íbúafundum. Á hverjum fundanna hafa verið kynnt þau gögn sem fyrir hafa legið á þeim tíma. Þeirra á meðal eru skýrslur Verkís, söguskýrslan þó í drögum á fyrstu fundum ársins 2023. Í töflu 2 er tekið saman yfirlit yfir samráðs- og upplýsingafundi sem þegar hafa verið haldnir.

Umhverfis- og skipulagsráð og Borgarstjórn Reykjavíkur samþykktu á fundum sínum 18. mars og 14. apríl 2026 að auglýsa tillögu að breytingu á deiliskipulagi í samræmi við 1. mgr. 43. gr. skipulagslaga nr. 123/20101. Samhliða kynnir Orkuveitan nú tillögu að niðurlagningaráætlun og bjóða Reykjavíkurborg og Orkuveitan sameiginlega til opinna húsa 28. og 29. apríl á auglýsingatíma deiliskipulagstillögu til að gera grein fyrir fyrirhuguðum breytingum.

Tafla 2. Samráðs- og upplýsingafundir vegna niðurlagningar Elliðaárvirkjunar

Dagsetning	Fundur
30. janúar 2023	Umhverfis- og skipulagsráð Reykjavíkur
16. febrúar 2023	Minjastofnun
30. mars 2023	Opinn íbúafundur Íbúaráða Breiðholts og Árbæjar og Norðlingaholts
9. maí 2023	Orkustofnun
1. júní 2023	Stjórn SVFR
21. júní 2023	Umhverfisstofnun
22. ágúst 2023	Minjastofnun, vettvangsferð
7. september 2023	Stjórn Hollvinasamtaka Elliðaárdals
21. september 2023	Skipulagsfundur með Kópavogsbæ
14. desember 2023	Húsafriðunarnefnd og Minjastofnun
25. janúar 2024	Borgarráð
22. maí 2024	Almennur íbúafundur í Elliðaárdal
22. október 2024	Hitt húsið
20. febrúar 2025	Verkbækistöð Reykjavíkurborgar
11. mars 2025	Minjastofnun
8. apríl 2025	Fundur með íbúum og stofnunum á Rafstöðvarvegi
18. ágúst 2025	Umhverfis- og orkustofnun
11. september 2025	Húsafriðunarnefnd og Minjastofnun Íslands
29. september 2025	Hafannsóknarstofnun og Fiskistofa
30. sept. 2025	Náttúrufræðistofnun Íslands
6. október 2025	Stjórn Hollvinasamtaka Elliðaárdals
9. október 2025	Stjórn SVFR og Árnefnd Elliðaáa
7. janúar 2026	Heilbrigðiseftirlit Reykjavíkur

Um frekara samráð vísast til samráðs- og umsagnaraðila í deiliskipulagsferlinu, sem hófst með auglýsingu skipulagslýsingar 30. maí 2024, auk þeirra umsagna sem Umhverfis- og orkustofnun kann að kalla eftir um þessi drög að niðurlagningaráætlun.

9 Viðaukar

9.1 Viðauki I - Heimild Minjastofnunar Íslands til breytinga á friðuðum mannvirkjum

9.2 Viðauki II – Áhrifamat Vatnshlota vegna breytinga á Árbæjarstíflu og framkvæmda við nýja brú

9.3 Viðauki III - Skýrslur Verkís

Verkfræðistofan Verkís hefur um árabil verið Orkuveitunni til ráðgjafar um ýmis rekstrarmál Elliðavatnsstíflu og Árbæjarstíflu. Eitt þeirra ráðgjafafyrirtækja sem myndaði Verkís var Almenna verkfræðistofan. Hún hafði komið að ráðgjöf við uppbyggingu Elliðaárvirkjunar allt frá fyrstu áratugum hennar. Því býr stofan yfir margvíslegum gögnum um byggingar- og rekstrarsögu virkjanamannvirkjana.

Til grundvallar ákvörðunum við niðurlagningu Elliðaárvirkjunar liggja fyrir þrjár skýrslur;

- Elliðaárvirkjun, Ástandsskoðun stíflumannvirkja. Verkís, desember 2020
- Árbæjarstífla, Valkostir um þróun stíflumannvirkis, Samanburðaráætlun. Verkís september 2022.
- Saga Árbæjarstíflu, frá 1920 til 2023. Verkís, júlí 2023.

Allar skýrslurnar eru almenningi aðgengilegar og hafa helstu niðurstöður þeirra verið kynntar á öllum þeim upplýsinga- og samráðsfundum sem fulltrúar Orkuveitunnar hafa gengist fyrir eða komið að frá í desember 2023.